

Єфімова Ганна Вікторівна
доктор економічних наук, професор;
Побережець Олександр Олександрович
здобувач третього рівня вищої освіти,
Національний університет кораблебудування
імені Адмірала Макарова

DOI: <https://doi.org/10.36059/978-966-397-484-2-8>

СПЕЦІАЛЬНІ ЕКОНОМІЧНІ ЗОНИ: ПОЛЬСЬКА МОДЕЛЬ УСПІХУ ТА ІНВЕСТИЦІЙНЕ МАЙБУТНЄ УКРАЇНИ

Одним із дієвих засобів державного стимулювання економічного розвитку окремих територій є утворення спеціальних (вільних) економічних зон (далі – СЕЗ). Практика утворення таких зон поширена у багатьох країнах світу, оскільки це сприяє підвищенню інвестиційної привабливості регіону, який через деякі кліматично-природні, економічні та інші особливості відстає за рівнем економічного розвитку [1].

Найпоширеніші типи СЕЗ – це варіації вільних зон, які, по суті, є окремими митними територіями. Разом зі звільненням від митних зборів і тарифів більшість СЕЗ також пропонують фіскальні стимули, сприятливі для бізнесу правила доступу до землі, дозволів і ліцензій або правил працевлаштування, сприяння у вирішенні питань адміністративного характеру. Підтримання інфраструктури є ще однією вагомою перевагою функціонування СЕЗ, особливо в країнах що розвиваються. В обмін на митні, фіскальні та регуляторні спрощення, спрямовані на сприяння бізнесу заходи, інвестиції у фізичну інфраструктуру СЕЗ дають державі змогу створювати робочі місця, забезпечувати диверсифікацію економіки, стимулювання експорту та виробничого потенціалу. В основу концепції спеціальної економічної зони покладено такі принципи: географічне обмеження території, єдина система управління / адміністрування, окрема митна зона (безмитні пільги), право на пільги залежно від фізичного розташування в межах СЕЗ [2].

Відповідно до ч. 2 ст. 1 Закону України «Про загальні засади створення і функціонування спеціальних (вільних) економічних зон», метою створення СЕЗ є залучення іноземних інвестицій та сприяння їм, активізація спільно з іноземними інвесторами підприємницької діяльності для нарощування експорту товарів і послуг, поставок на внутрішній ринок високоякісної продукції та послуг, залучення і впровадження нових технологій, ринкових методів господарювання, розвитку інфраструктури ринку, поліпшення використання природних і трудових ресурсів, прискорення соціально-економічного розвитку України [1].

Очікуваний прямий економічний внесок СЕЗ у розвиток економіки території проявляється вже в короткотерміновому періоді і враховує: залучення прямих іноземних інвестицій; створення робочих місць; розвиток інфраструктури; отримання доходу та зростання ВВП; стимулювання та диверсифікацію експорту; збільшення надходжень в іноземній валюті. Непрямі економічні вигоди складніше визначити та оцінити, але вони є важливим компонентом впливу СЕЗ на сталий стратегічний розвиток території, регіону, країни. До таких віднесено: посилення міжрегіонального економічного співробітництва, залучення до глобальних ланцюгів створення вартості; формування взаємозв'язків усередині та за межами зони на внутрішньому ринку; непрямий вплив на створення робочих місць поза межами СЕЗ – співвідношення створених непрямих робочих місць до прямих коливається в межах від $\frac{1}{4}$ у країнах, де зони функціонують як відносні анклав, до половини в країнах, де зони вдається інтегрувати в національну економіку. Це означає, що непрямий вплив СЕЗ на зайнятість у всьому світі становить 50-200 млн. робочих місць; підвищення кваліфікації зайнятих, навчання, обмін досвідом; передання технологій та ноу-хау; промислової диверсифікації та модернізації [2].

Досвід функціонування СЕЗ в деяких зарубіжних державах свідчить про достатньо високу ефективність цього засобу державного стимулювання господарської, головним чином, інвестиційної та інноваційної діяльності на території відповідних зон [1].

В Польщі СЕЗ створювалися, щоб підтримувати відродження економіки держави та стимулювати зростання зайнятості в період

трансформації польської економіки, що розпочався у 1989 р. Для досягнення цієї мети початковою ціллю було створити протягом 10-15 років 175 тис. робочих місць, що відповідає приблизно 5% усіх промислових працівників Польщі [6]. Уряд досяг цього шляхом повного звільнення від сплати податків для компаній, що працюють у СЕЗ, протягом перших 10 років діяльності зони та не більш ніж на 50% податків надалі. Пізніше це було змінено на 50-відсоткове звільнення від сплати податків (після вступу країни до ЄС), звільнення від податку на нерухомість і надбавки на покриття інвестиційних витрат [2]. За наступні 10 років реальний ВВП країни зріс на 50%, а експорт – майже втричі [3]. До 2012 р. СЕЗ Польщі залучили понад 20 млрд. євро вартісних інвестицій і створили понад 186 тис. робочих місць. Що більше, у 2018 р. польський парламент ухвалив закон, спрямований на перетворення «усієї території Польщі на особливу економічну зону», що має на меті стимулювати інвестиції у всі малі та середні міста Польщі, а не лише в ті, що були виділені в попередніх СЕЗ [2].

Вільні або спеціальні економічні зони стали невід’ємним інструментом розвитку більшості країн [4]. У світі існує понад 5000 спеціальних економічних зон, і ця тенденція зростає. За даними ОЕСР (Організація економічного співробітництва та розвитку), так звані вільні зони відповідають за експорт на суму щонайменше 3500 мільярдів на рік, що еквівалентно приблизно 20 відсоткам світової торгівлі товарами [5]. Станом на 2021 р. 75 % країн світу мають успішний досвід їх створення [4].

Україна має потенціал для розвитку вільних економічних зон завдяки геополітичному та географічному положенні, розвиненій транспортній інфраструктурі, природним ресурсам. Однак наразі процес створення вільних економічних зон в Україні призупинено. У березні 2005 р. у новій редакції Закону про Державний бюджет на 2005 р. було скасовано пільги для спеціальних (вільних) економічних зон, що стало чинником загального погіршення інвестиційної ситуації в країні та викликало різку критику з боку багатьох представників бізнесу. Відновлення функціонування спеціальних економічних зон в Україні дасть можливість вирішити комплекс економічних і соціальних питань, а саме: демографічні

питання зайнятості (створення нових можливостей працевлаштування); збільшення зовнішньої торгівлі; залучення іноземних інвестицій; розширення експортної бази; ефективне використання всіх видів ресурсів; покращення платіжного балансу держави [4].

Польський досвід довів, що СЕЗ є успішним інструментом не тільки для відновлення економіки, а й для глибинних структурних перетворень, що стимулюють сталий розвиток та інтеграцію з європейським економічним простором. Перехід від локальних СЕЗ до єдиної національної стратегії направлений на рівномірний розвиток, де кожен регіон стає частиною економічного успіху. Польська модель СЕЗ є перевіреним механізмом економічного стрибка. Для України стратегічним кроком могло б стати створення подібних зон у прикордонних областях з подальшим масштабуванням успішних кейсів на всю країну. Це дасть змогу адаптувати польську модель до місцевих умов, залучити масштабні інвестиції, відкрити тисячі робочих місць та закріпити основи довгострокового зростання. Проте для цього необхідно гарантувати довгострокові податкові пільги, спростити бюрократичні процедури, модернізувати інфраструктуру та запровадити дієві механізми боротьби з корупцією.

Список використаної літератури:

1. Петруненко Я. В. Створення спеціальних (вільних) економічних зон як засіб державного стимулювання економічного розвитку окремих територій. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2022. № 73(1). URL: <https://visnyk-juris-uzhnu.com/wp-content/uploads/2022/11/26.pdf>
2. Сторонянська І. З., Патицька Х. О. Спеціальні економічні закони як інструмент стимулювання місцевого економічного розвитку. *Територіальний розвиток та регіональна економіка*. 2022. URL: [https://ird.gov.ua/sep/sep20223\(155\)/sep20223\(155\)_003_StoronyanskaI,PatytskaKh.pdf](https://ird.gov.ua/sep/sep20223(155)/sep20223(155)_003_StoronyanskaI,PatytskaKh.pdf)
3. Кисилевський Д. Індустріальні парки: який міжнародний досвід може застосувати Україна. *Українська правда*. 2021 URL: <https://epravda.com.ua/columns/2021/07/01/675532/>
4. Савченко М. В., Огородник Є. І., Шимко А.-М. В. Вільні економічні зони як інструмент економічного відновлення країни: зарубіжний досвід

та перспективи в Україні. *Збірник наукових праць «Вчені записки»*. 2023. № 31 (2). С. 339–351. URL: <https://r2.donnu.edu.ua/server/api/core/bitstreams/5145e63a-02df-44c2-82cc-c0c9102d3c3a/content>

5. World Free Zones Economic Outlook. Ifw Kiel. URL: <https://www.ifw-kiel.de/institute/world-free-zones-economic-outlook/>